

УДК 327:239.924 (5–12)

<http://doi.org/10.46869/2707-6776-2024-26-7>

Шергін С.О.

<https://orcid.org/0009-0000-5995-6945>

СХІДНОАЗІЙСЬКА ІНТЕГРАЦІЯ ТА РЕГІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА

Стаття презентує стислий політичний огляд східноазійської інтеграції в контексті регіональної безпеки. Зазначається, що Асоціація країн Південно-Східної Азії (АСЕАН) за понад п'ятдесят років перетворилась на інтеграційний центр регіону. Розглянуто основні досягнення АСЕАН у галузі економічного розвитку та інтеграційної політики в контексті сучасних міжнародних відносин в субрегіоні. Особливу увагу приділено дослідженню проблем інституціонального розвитку АСЕАН і суспільної модернізації.

АСЕАН є реальним втіленням «м'якої сили», де лідери держав приймають рішення шляхом консенсусу. При цьому діяльність АСЕАН довела, що країни-члени Асоціації не готові жертвувати навіть часткою державного суверенітету. Після тривалої боротьби за незалежність будь-яка ідея щодо її обмеження чи делегування наднаціональним структурам сприймається суспільною думкою АСЕАН як реставрація колоніалізму.

Зазначено, що стратегія східноазійського регіоналізму передбачає інституціональний спротив економічному тиску з боку розвинених країн. Заснування АСЕАН створило зручні умови для сталого економічного зростання східноазійських країн, що розвиваються. Оптимальним варіантом для східноазійських країн є не універсальна, а обмежена економічна інтеграція під контролем суверенних національних урядів.

Підкреслено, що економічне співробітництво в Східній Азії дедалі більш виходить за межі економічних інтересів і поширюється на сферу регіональної безпеки. Сучасна гонка озброєнь у регіоні стає на заваді соціально- економічному розвитку східноазійських країн. Тому питання забезпечення безпеки в Тихоокеанській Азії є одним із важливих пунктів на порядку денному самітів АСЕАН і АТЕС. Тим часом, війні витрати Асоціації стають нееквівалентними щодо зростання загроз регіональній стабільності.

Ключові слова: східноазійська інтеграція, регіональна безпека, АСЕАН, «Шлях АСЕАН», АФТА, САС, АРФ, Діалог Шангері-Ла.

Наприкінці ХХ – початку ХХІ ст. економічна взаємозалежність у макрорегіоні Східної Азії досягла надзвичайно високого рівня, що активізувало наукові дискусії щодо змісту понять «регіоналізм», «регіоналізація» та «новий регіоналізм». Комплексну проблематику східноазійської інтеграції в контексті регіональної безпеки тривалий час досліджували зарубіжні наковці, зокрема з країн Тихоокеанського басейну: Дж. Айкенберрі, Р. Бейкер, М. Біссон, Р. Гарнаут, П. Драздейл, Д. Макдугалл, Ч. Моррісон, Д. Рейвенхілл, Ш. Саймон, Дж. Сіунг, У. Тоу та інші. Вітчизняні дослідники також розглядали сучасні інтеграційні та безпекові проблеми Східної і Південно-Східної Азії. Серед останніх необхідно відзначити праці Є. Борщевського, Н. Городні, П. Ігнат'єва, В. Константінова, М. Комарницького, М. Кулініча, І. Крупені, Ю. Макухи, М. Тарана, І. Холода, Р. Шахматенка, О. Шевченка.

У своїх дослідженнях науковці доводили, що в інституціональному та функціональному аспектах поняття східноазійської інтеграції та регіоналізму мають спільні ознаки та інтерактивну природу. Так, у контексті науково-теоретичної дискусії американська вчена-економіст Е. Фрост асоціює ці поняття з інтеграційним процесом у Східній Азії. Східноазійський регіоналізм асоціюється у Фрост з системою концентричних кіл. Внутрішнє коло утворює первісна п'ятірка створеної в 1967 р. Асоціації країн Південно-Східної Азії (АСЕАН): Індонезія, Малайзія, Філіппіни, Сінгапур, Таїланд, Друге коло – АСЕАН «у форматі десяти», на додаток до перерахованих: Бруней, Камбоджа, Лаос, М'янма і В'єтнам). Третє коло – «АСЕАН+3» (Китай, Південна Корея, Японія). У зовнішньому колі виокремлюється консультативна структура Східно-Азійського саміту (САС), метою якого є підготовка ґрунту для створення Східно-Азійської спільноти у складі АСЕАН+3, а також Австралії, Індії та Нової Зеландії [1].

Інтеграція в Східній Азії, зокрема в територіальному просторі країн АСЕАН, відбувається в межах історично сформованих регіональних спільнот. Прагнення колишніх колоній чи напівколоній, а нині суверенних держав до економічної інтеграції та політичної консолідації зумовлено комплексом факторів:

- боротьбою держав за виживання в системі світового господарства та встановлення нового економічного порядку;
- необхідністю забезпечення політичної незалежності та суспільної стабільності;
- прагненням набути міжнародного авторитету та впливу на світополітичні процеси;
- зростанням східноазійської інтеграції як фактору регіональної безпеки.

Свого часу колишні азійські колонії європейських держав, здобуваючи незалежність, мали на меті подолати свою економічну та політичну вразливість у процесі самостійного входження в систему світового господарства та міжнародних відносин. Відповідно до положень теорії економічної інтеграції зміст поняття «регіоналізм» трактується як ***процес формування інституціоналізованих економічних спільнот за допомогою торгівельних угод преференційного типу***.

Варто зазначити, що регіоналізм у Східній Азії виник як засіб утвердження національного суверенітету колишніх несуб'єктних державах. Якщо європейська інтеграція орієнтувалась на розмивання державних кордонів, то азійська – на їх зміцнення і взаємне примирення, з тим щоб виключити в майбутньому суперечки, що здатні ослабити можливості місцевих країн в глобальному масштабі. Іншими словами, країни Європи збудували ЄС, а держави Східної Азії тільки в 2003 р. оголосили про намір створити економічне співтовариство до 2020 р.

У рамках АСЕАН як інтеграційного центру Східної Азії та в решті організацій Східно-Азійської спільноти, що продовжує формуватися, усі

рішення приймаються на самітах глав держав і урядів шляхом консенсусу. При цьому діяльність АСЕАН показала, що країни-члени Асоціації не готові жертвувати навіть часткою свого державного суверенітету. Після багаторічної боротьби за національний суверенітет сама ідея його обмеження або делегування наднаціональним структурам сприймається громадською думкою цих країн як реставрація колоніалізму. Тож оптимальним варіантом для Східної Азії є не універсальна, а вибіркова, тобто обмежена інтеграція в економіці під контролем суверенних національних урядів [2].

Східноазійський регіоналізм передбачає інституціонально організований спротив країн-учасниць економічному тиску з боку розвинених держав. За допомогою єдиного інтеграційного механізму країни Східної Азії можуть у принципі добитись послаблення потоку товарів з країн Заходу на свої ринки, врегулювання протекціоністських тенденцій тощо. Створення такого потужного економічного угруповання як АСЕАН дає її членам можливість поступального зростання в усіх сферах соціального прогресу. АСЕАН є «регіональною спільнотою з високим рівнем колективної ідентичності» – такої позитивної характеристики дотримуються прибічники неоліберальної парадигми в міжнародно-політичній науці. Натомість «неореалісти» критично ставляться до ефективності асеановського регіоналізму, звертаючи увагу на такі його «слабкі місця», як-то неузгодженість політичних курсів, високий рівень суперництва та конфліктність інтересів. Вони зазначали, що «країни Асоціації у своїй зовнішній політиці користуються реалістичним принципом – «опора на власні сили» [3, р. 214, 216].

Стратегічна ситуація в Східній Азії в XXI ст. визначається процесом формування нового балансу сил і зовнішньополітичних інтересів головних регіональних гравців – Китаю, США, Японії, а також обох корейських держав. Імовірно, траєкторія розвитку геополітичної ситуації в регіоні буде визначатися у двох напрямках: поглиблення співпраці та мирного вирішення спірних питань, або конфронтаційним шляхом із застосуванням збройної сили. Тоді два полюси сили США і Китай вирішуватимуть «геополітичне рівняння» регіону. Стабілізуючу роль у регіоні гіпотетично здатний зіграти альянс двох партнерів і суперників, компроміс між якими створив би новий геополітичний сценарій в Індо-Тихоокеанському регіоні. Втім, процес формування нових стратегічних союзів в двополярній системі Східної Азії фактично не помітний. Пасивність як Китаю, так і США пояснюється обопільною незацікавленістю порушити баланс сил, що склався в період «холодної війни». Створення такого союзу буде можливим за умов взаємної вигоди та розв'язання безпекових проблем у регіоні. Наразі тут зберігається динамічна рівновага, яка дає багатьом регіональним державам значні преференції для прискореного розвитку.

У квітні 2017 р. на 30-му саміті в Манілі (Філіппіни) відбулось урочисте святкування 50-ої річниці АСЕАН – 10-ти країн, які уособлюють субрегіон

Південно-Східної Азії. Під час роботи саміту були підсумовані результати її динамічного зростання та визначені цілі подальшого розвитку.

Розвиток східноазійської інтеграції в територіальних межах АСЕАН призвів до того, що вже в 2021 р. загальна кількість населення країн-членів АСЕАН становила 663 млн. чол. – більш, ніж в Європейському Союзі (447) чи США (352). Взяті разом країни АСЕАН є могутнім економічним блоком, і як би вони були однією державою, то становили б п'яту за потужністю світову економіку із сукупним ВВП майже 4 трлн. доларів – близько 4% аналогічного показника світу. Проте, ВВП на душу населення у порівнянні з країнами «великої сімки» є невеликим – 5,5 тис. дол. За прогнозами експертів, до 2050 р. АСЕАН вийде на четверте місце в світі за обсягом економіки [4].

Зростання чисельності робочої сили та продуктивності є головним фактором економічного розвитку інтеграційного угруповання. За кількістю працездатного населення країни АСЕАН посідають третє місце в світі після Китаю та Індії. Прикметно, що стрімке зростання ВВП АСЕАН було досягнуто за рахунок таких галузей, як виробництво, торгівля, телекомунікації і транспорт. Оскільки АСЕАН знаходиться на перетині торгових шляхів, а В'єтнам, Малайзія, Сінгапур і Таїланд входять у число 50 країн, які найбільш залучені до глобальної торгівлі, Асоціація має практично все необхідне, щоб продовжувати свій розвиток за рахунок зростання торгових та інвестиційних потоків. Це свідчить про збільшення ефективності національних економік азійських країн та їх успішний інтеграційний розвиток. За темпами розвитку країни АСЕАН випереджають решту регіонів світу. Середньорічні темпи зростання сукупного ВВП АСЕАН, починаючи з 2000 р., не опускалися нижче 5%. Лише в останні роки (2022-2023) вони дещо зменшилися [5].

Політичні здобутки АСЕАН

АСЕАН як міжнародну організацію було створено на нараді міністрів закордонних справ п'яти країн регіону 8 серпня 1967 р. у столиці Таїланду шляхом прийняття «Декларації АСЕАН» (Бангкокська декларація). Мета та цілі створення Асоціації були сформульовані в 2-ій статті Декларації:

- прискорити економічне зростання, соціальний прогрес і культурний розвиток у регіоні шляхом спільних зусиль у дусі рівності та партнерства;
- сприяти миру та стабільності в регіоні шляхом поваги справедливості, законності та дотримання принципів Статуту ООН;
- сприяти активній співпраці й взаємодопомозі у галузях економіки, соціального забезпечення, культури, техніки, науки та адміністративного управління;
- надавати взаємну допомогу для підготовки кадрів у галузі освіти, техніки та управління;

- ефективніше співробітничати з метою кращого використання сільського господарства, промисловості, розширення торгівлі, транспорту й комунікацій та підвищення життєвого рівня своїх народів;
- сприяти вивченню проблем Південно-Східної Азії (ПСА);
- встановити та розвивати взаємовигідну співпрацю з існуючими міжнародними й регіональними організаціями з аналогічними цілями та завданнями.

Завершення правового оформлення АСЕАН відбулось у 1976 р. шляхом підписання на острові Балі (Індонезія) Договору про дружбу і співпрацю в Південно-Східній Азії та Декларації згоди АСЕАН. Раніше, в 1971 р. у Куала-Лумпурі (Малайзія) країни-члени АСЕАН прийняли Декларацію про зону миру, свободи та нейтралітету в ПСА (ЗОПФАН).

Функціональна та інституційна діяльність АСЕАН здійснюється відповідно до положень Хартії (Статут) АСЕАН, яка була ратифікована в 2007 р. і набула чинності в грудні 2008 р. Хартія складається з 55 статей і декларує такі основні принципи і цілі:

- відзначення головної ролі АСЕАН в регіональному співробітництві;
- повага до принципів територіальної цілісності, суверенітету, невтручання у внутрішні справи та національної самоідентифікації країн-членів АСЕАН;
- сприяння регіональному миру та мирному вирішенню спірних питань;
- дотримання міжнародного права в питаннях прав людини, соціальної справедливості та багатосторонньої торгівлі;
- створення органу в справі захисту прав людини;
- сприяння регіональній інтеграції та розвитку дружніх відносин з Європейським Союзом [5].

Вищим керівним органом АСЕАН є саміт лідерів (голів держав і урядів) країн-членів, який відповідно до Хартії може відбуватися двічі на рік. Водночас передбачається проведення екстрених зустрічей керівництва АСЕАН. Організаційно-координуючу та консультативну роль виконують щорічні наради міністрів закордонних справ. Також щороку відбуваються наради міністрів фінансів, міністрів економіки й сільського господарства. При цьому їх найважливіші рішення мають затверджуватися міністрами закордонних справ. Поточне керівництво здійснюється Постійним комітетом у складі міністра закордонних справ головуєчої країни та послів решти країн-членів. Секретаріат АСЕАН знаходиться в столиці Індонезії – Джакарті й очолюється Генеральним секретарем. З 2023 р. цю посаду обіймає колишній міністр закордонних справ Камбоджі Као Кім Хорн. Робота за напрямками здійснюється в 29 комітетах і 122 робочих групах, що дозволяє щорічно проводити більш 300 заходів на рівні міністрів, вищих посадових осіб та експертів у рамках АСЕАН.

У 2009 р. було засновано Раду соціально-культурного співробітництва у складі міністрів культури й освіти, яка на першому засіданні в серпні 2009 р. намітила пріоритетні завдання, звернувши першочергову увагу на необхідність подолання соціальних наслідків глобальної економічної кризи. З метою координації роботи в сфері соціально-культурних зв'язків затверджено Координаційну конференцію соціально-культурної спільноти АСЕАН. До неї також входять Фонд АСЕАН, Мережа університетів АСЕАН, Група міністрів АСЕАН та Організація міністрів освіти ПСА.

У 1990-х рр. функціональний розвиток АСЕАН відбувався за двома основними напрямками: економічному – створення Зони вільної торгівлі АСЕАН (АФТА) і політико-безпековому – створення регіонального Форуму АСЕАН (АРФ) в 1994 р. Організаційно-правовою основою розвитку інтеграційної діяльності АСЕАН є нормотворчий інститут «Шлях АСЕАН» (ASEAN Way), який регулює процес суспільної модернізації та розвиток соціально-економічних відносин в країнах Асоціації. Деструктивний вплив азійської валютно-фінансової кризи (1997-1998 рр.) призвів до різкого зменшення темпів зростання ВВП і обсягів експорту країн АСЕАН і змусив їх прийняти в 1998 р. два важливих документи – «Ханойський план дій» і «Бачення АСЕАН-2020», що стало поштовхом до посилення економічної інтеграції та інституційної трансформації АСЕАН. Внаслідок цієї трансформації виникла модель розширеної регіональної співпраці у форматі АСЕАН+3 (Японія, Китай, Південна Корея), сукупні фінансові ресурси якої допомогли подолати кризові явища.

Подальша економічна інтеграція АСЕАН у контексті «В'єтнянського плану дій» (2004), «Декларації дорожньої карти АСЕАН» (2009) і процес створення економічної, соціальної і безпекової Спільноти АСЕАН наштовхнулись на світову фінансову кризу 2008-2010 рр., яка загальмувала реалізацію цих планів. Відповідно на ці негативні явища стало залучення Австралії, Індії та Нової Зеландії для створення серед 16 країн-учасниць зони вільної торгівлі у форматі Східноазійського саміту (АСЕАН+6). На таке інтеграційне об'єднання припадає близько 30% світового ВВП і майже 50% населення світу. Формальне перетворення АСЕАН+3 на Східно-Азійський саміт із залученням до нього в 2005 р. Австралії, Індії та Нової Зеландії, а в 2011 р. Росії і США (АСЕАН+8) створило умови для стратегічного діалогу та побудови нової архітектури безпеки та інтеграції в Індо-Тихоокеанському регіоні.

У списку важливих торговельно-економічних партнерів АСЕАН, крім Японії, Китаю та Південної Кореї знаходяться США, Австралія, Канада, провідні держави Європейського Союзу, що співпрацюють з країнами Асоціації як на двосторонній основі, так і в рамках форуму Азія-Європа (АСЕМ), членами якого зараз є понад 50 європейських і азійських країн. Серед партнерів АСЕАН є країни Близького Сходу, Латинської Америки та Африки.

Спільні проблеми у розвитку АСЕАН

Повертаючись до сучасних проблемних питань АСЕАН, які були озвучені на 43-му саміті в 2023 р. в Джакарті, зазначимо, що серед інших питань порядку денного обговорювались зокрема такі: будівництво АСЕАН в умовах миру та стабільності в регіоні; інклюзивні інновації і проблеми зростання, зміцнення життєдіяльності. Особлива мета розвитку – перетворення АСЕАН на центр цифрової економіки. Було зазначено, що для її реалізації необхідні кошти у розмірі 1,5 трлн. дол. до 2030 р. Що стосується ставлення до сучасних глобальних проблем, то саміт зосередив увагу на підтриманні безпеки бізнесу.

Під час роботи саміту лідери країн АСЕАН визначили головні пріоритети в сфері регіональної безпеки – це загрози тероризму, територіальні суперечки, і, зокрема, зростання напруги через ядерні та ракетні випробування Пхеньяну. Лідери «десятки» провели закриті засідання, щоб поділитися думками щодо перспектив інтеграції АСЕАН, а також обговорити проблеми, пов'язані із забезпеченням миру й стабільності в регіоні. Головний результат саміту в Джакарті – прийняття Спільної декларації, яка націлює на збільшення інвестицій в економічну інтеграцію та формування дорожньої карти миру [6; 7].

Зовнішньополітична позиція АСЕАН за умов посилення конкуренції між провідними державами світу за вплив на країни регіону – це дотримання єдиної для неї стратегії балансування. Така позиція знайшла відображення в Спільній декларації, яка полягає в тому, що ані США, ані Китай не повинні мати геополітичних переваг у Південно-Східній Азії, в якій АСЕАН виконує роль головного «регіонального гравця» [8].

Асиметрія зовнішньоекономічних зв'язків і певні труднощі в реалізації стратегії регіональної інтеграції залишаються найбільш серйозними проблемами на шляху подальшого зростання потужності АСЕАН. Незважаючи на збереження провідних країн АСЕАН відносно високих темпів економічного зростання, за останні роки зросла тенденція до їх зниження, що перш за все пов'язано з накопиченням структурних диспропорцій і занадто високою залежністю від експорту та динаміки попиту на зовнішніх ринках.

Прагнення АСЕАН зберегти позиції так званого локомотиву регіонального розвитку стимулює її диверсифікувати джерела економічного зростання. Мається на увазі, що від торговельної моделі розвитку країни АСЕАН переходять до моделі, що пов'язана зі швидким накопиченням інвестицій і розширенням внутрішнього попиту. Деякі експерти вважають, що ці зміни та тенденції в економічній політиці країн АСЕАН, здатні справити вплив на характер загальнорегіональних інтеграційних процесів, які спроможні визначити ефективність переходу до нової моделі економічного зростання. Асиметричні тенденції в економічній інтеграції потенційно загрожують інституційній цілісності АСЕАН, тому керівництво організації намагається зміцнити внутрішні інституційні механізми та мінімізувати негативні чинники асиметрії з основними економіками в регіоні.

Об'єктивний процес економічного розвитку сприяє тому, що до 2010 р. десять країн АСЕАН, а також Китай, Японія і Південна Корея (АСЕАН+3) практично завершили формування Східноазійської спільноти (САС). Нині САС – це колосальний економічний простір з населенням у 2,1 млрд. чоловік і сукупним ВВП, який становить майже 15 трлн. дол. У 2010 р. набула чинності угода про зону вільної торгівлі у форматі 10+1 (АСЕАН+Китай) [9].

Водночас, значна кількість експертних оцінок результатів діяльності створеної понад 50 років тому АСЕАН, мають скептичний характер. Причиною цього стриманого ставлення до розвитку АСЕАН є чинники як внутрішнього, так і зовнішнього характеру. До перших належать різноманітні та кардинальні відмінності між країнами-членами, передусім у соціально-економічній галузі. Наприклад, середній рівень доходів мешканця Сінгапуру в 5 разів вищий, ніж у Малайзії та в 10-20 разів більший прибутків мешканців решти країн АСЕАН. Зазначені відмінності з самого початку виключали можливість створення в АСЕАН інституцій та керівних структур, які має Європейський Союз з його наднаціональними органами управління. До того ж, формат прийняття рішень позначається специфічним терміном «ASEAN Way», тлумачення якого відкриває широкий простір для уявлень. Річ у тім, що базовим компонентом «ASEAN Way» є положення про виключення будь-якого тиску на партнера та досягнення повного консенсусу в процесі прийняття рішень у рамках Асоціації.

Крім того, чверть виробленої в АСЕАН продукції експортується до країн організації. Даний показник залишається незмінним упродовж останніх десяти років, і це значно менше у порівнянні з Європейським Союзом. Плани АСЕАН задіяти підписаний договір про створення Економічної співдружності в принципі може змінити ситуацію на краще, але поки особливого прогресу країнам Асоціації досягти не вдалося. Цей договір передбачає вільний рух товарів, робочої сили та капіталів. Якщо наразі бар'єри для здійснення безподаткової торгівлі в рамках АСЕАН практично усунуто, то в неекономічній галузі, зокрема соціально-політичній і правовій, взаємодія відбувається менш ефективно.

Додаткові труднощі полягають у тому, що країни АСЕАН за рівнем і потенціалом розвитку багато в чому відрізняються. Наприклад, якщо Індонезія, яка є членом G20, виробляє 40% продукції об'єднання, то М'янма внаслідок внутрішньої політичної нестабільності знаходиться в економічній ізоляції і працює над налагодженням ринкових механізмів. Ще одним яскравим прикладом відмінностей між країнами Асоціації є величина ВВП на душу населення. Так, ВВП Сінгапуру в 30 разів перевищує аналогічний показник Лаосу. Якщо брати до уваги соціокультурні й релігійні відмінності в країнах АСЕАН, як-от: 90% населення Філіппін – католики, переважна більшість мешканців Індонезії сповідають іслам, 95% мешканців Таїланду сповідають буддизм, а в Сінгапурі дотримуються мультирелігійного спрямування, то на шляху реалізації єдиної стратегії регіональної інтеграції чимало перепон.

Важливим індикатором соціально-економічного розвитку країн АСЕАН є збільшення споживання, яке йде пліч-о-пліч з процесом урбанізації. Наприклад, 22% громадян АСЕАН проживають у містах, чисельність населення яких перевищує 200 тис. чол. За прогнозами, впродовж наступних десяти років ще 54 млн. чоловік житимуть у містах.

Асиметричний характер обмінних відносин між АСЕАН і індустріально розвиненими центрами світу стає причиною різного роду дисфункцій у міжнародній економічній системі. Тому важливою темою, навколо якої точиться багато дискусій – це доцільність створення зони вільної торгівлі (ЗВТ) між Євразійським економічним союзом і АСЕАН. Крім того, існує низка проектів у сфері розбудови інфраструктури, ядерної енергетики та військово-технічній галузі в регіоні в межах ЗВТ. Відомо, що деякі країни АСЕАН виявляють значний інтерес до російських сучасних озброєнь і технологій. У рамках діалогового партнерства між АСЕАН і Російською Федерацією розробляються проекти в нафтогазовій галузі, видобутку корисних копалин тощо. Отже, прив'язка АСЕАН до економічної інфраструктури та технологій РФ є вагомою [10; 11].

На тлі незаперечних успіхів країн АСЕАН в економічній галузі різким контрастом виглядає політична ситуація в М'янмі, де впродовж тривалого часу відбувається конфлікт між корінним буддистським населенням і мусульманами, в основному іммігрантами. Заколот 2021 р., внаслідок якого до влади прийшла чергова військова хунта, фактично створив ситуацію громадянської війни. Боеві дії, в яких беруть участь регулярні війська М'янми, деструктивно впливають на міжнародне економічне співробітництво. Численні етнічні групи ведуть партизанську війну з урядовими військами, що призводить до виникнення гуманітарної кризи в зоні боєвих дій. Міністерка закордонних справ об'єднаного (опозиційного) уряду М'янми Зін Мар Аун зазначила на адресу військової хунти, що «диктатори не розуміють ненасильницької мови» [12].

Разом з тим, ситуація в районі «М'янмансько-Китайського економічного коридору» відносна стабільна, оскільки її дестабілізація призвела б до суттєвих економічних втрат для її учасників. Хоча Пекін не контролює воєнне становище в М'янмі, він зацікавлений у встановленні стабільності в країні. Подібний конфлікт мав місце в сусідній Камбоджі, який заважав мирному розвитку в Індокитаї. Тоді лише втручання міжнародної спільноти та миротворчих сил ООН допомогло врегулювати багаторічний конфлікт і забезпечити регіональну стабільність.

Постійно зростаюча роль АСЕАН у регіональних і міжрегіональних інтеграційних процесах є об'єктивним фактором і підставою для розширення взаємовигідної співпраці України з провідними державами динамічного регіону. Встановлення дипломатичних відносин з всіма державами АСЕАН і активна діяльність України в ключових для її інтересів країнах регіону – В'єтнамі, Індонезії, Малайзії, Сінгапурі й Таїланді уможливило подальший

розвиток партнерської співпраці в торговельно-економічній та інвестиційній сферах. В умовах воєнного стану в Україні даний момент має неабияке значення і потенційно впливає на стабільність міжнародної системи.

На підставі результатів діяльності самітів АСЕАН і АТЕС важливо зазначити, що економічне співробітництво в Східній Азії дедалі більш виходить за межі суто економічних вигод і поширюється на сферу регіональної безпеки. Проте вкрай негативною тенденцією стає регіональна гонка озброєнь, яка заважає соціально економічному зростанню східноазійських країн. Тому питання забезпечення стабільності у Тихоокеанській Азії стає першорядним у порядку денному самітів цих впливових регіональних структур [13; 14].

Політична стабільність у більшості країн АСЕАН з їхніми поміркованими авторитарними режимами дала можливість значно прискорити регіональну інтеграцію і вийти на рівень постіндустріального розвитку. З одного боку, східноазійський регіоналізм набув стійкої інтегнаційно-економічної форми, що уможлиблює уникати воєнно-політичного шляху розвитку. З іншого, перетворення Китаю на регіональну супердержаву і на глобального суперника США спонукає країни АСЕАН звертатися до більш активного співробітництва в галузі безпеки. Створення АРФ є втіленням концепції «м'якої сили», що дає можливість координувати відповідні заходи та знижувати рівень конфліктності в регіоні. Лідери країн АСЕАН вважають АРФ політичним інструментом, який уможлиблює зміцнити свої позиції як регіонального центру сили та побудувати постійно діючий «майданчик» для зустрічей і перемовин. Наразі АРФ став форумом з питань безпеки, де країни спроможні шляхом діалогу подолати розбіжності перед тим, як вони переростуть у збройні конфлікти [15; 16].

З 2002 р. в Сінгапурі діє форум «Діалог Шангі-Ла» з питань безпеки в Індо-Тихоокеанському регіоні на базі неурядового Міжнародного інституту стратегічних досліджень (IISS). Форум є азійським аналогом Мюнхенської конференції з питань міжнародної безпеки. На початку червня 2024 р. в Сінгапурі відбулась 20-та конференція, в якій взяли участь представники понад п'ятдесяти держав – в основному міністри оборони країн регіону. Президент України В. Зеленський був запрошений на форум, де зустрівся з багатьма його учасниками [17; 18].

Варто зазначити, що оборонна політика країн АСЕАН ґрунтується на воєнних витратах з національних бюджетів. Принцип «опори на власні сили» передбачає, що вони самостійно повинні будувати воєнне виробництво та закуповувати зброю за кордоном. Воєнні бюджети АСЕАН у порівнянні з бюджетами США, КНР і Японії – основними стратегічними гравцями в Східній Азії є незначними, хоча мають тенденцію до збільшення. Так, з 2015 р. сукупні бюджетні витрати АСЕАН на озброєння зросли з 41 до 44,3 млрд. дол. Головними постачальниками зброї і військово-технічного обладнання в останні роки були США і Росія, які впродовж 2013–2021 рр. надали країнам АСЕАН воєнної продукції на суму відповідно 8,4 і 11 млрд. дол. [19].

Нееквівалентні загрозам стабільності військові витрати АСЕАН спонукають організацію шукати засоби для забезпечення миру та уникнення конфліктів у переповненому «пальним матеріалом» регіоні. Покладання на власні сили не дають АСЕАН серйозних гарантій для підтримання регіональної безпеки. До того ж, стан міжнародної системи поступово стає нестаціонарним і небезпечним. Залишається надія на союзні відносини з центрами сили в Східній Азії, якими є США, КНР і Японія.

Багаторічні сподівання на побудову колективної безпеки, так само як і «тихоокеанської спільноти» (ТОС), не виправдались. За умов тривалого існування корейської і тайванської проблем, а також напружених відносин між КНР і США створення безпекових конструкцій не мають реальних перспектив. Водночас КНР і США як головні «гравці» в регіоні не залишають спроб налагодити шляхи розбудови мирного співробітництва. 30-й саміт АТЕС, який відбувся у листопаді 2023 р. в Сан-Франциско, заклав певну надію на побудову безпекової спільноти для всіх країн «Тихоокеанського кільця».

Висновки:

- інтеграційна взаємодія в Східній Азії досягла високого рівня передусім в економічній сфері;
- АСЕАН перетворилась на інтеграційний центр східноазійського регіону і демонструє сталий і динамічний розвиток;
- взаємозалежність східноазійських країн виходить за межі суто економічних інтересів і поширюється на сферу регіональної безпеки;
- організаційної завершеності потребує міждержавний розвиток як в інституціонально оформлених АСЕАН, АСЕАН+3, САС, так і політично неформальних – АСЕАН+6, АСЕАН+8, АСЕАН+10;
- Україна як позарегіональний партнер АСЕАН не користується пільговим режимом торговельно-економічних відносин і має будувати їх на засадах двостороннього співробітництва;
- пріоритетними для України партнерами в Східній Азії залишаються Південна Корея, Японія, а також деякі країни АСЕАН, співпраця з якими в торговельно-економічній та інвестиційній галузях мають реальні та потенційні перспективи;
- відносини України з Китаєм на засадах ділового партнерства багато в чому залежатимуть від розв'язання проблем між США і КНР в економічній та безпековій сферах.

Список використаних джерел та літератури

1. Frost E. *Asia's New Regionalism*. London: Lynne Rienner Publishers, 2008. 293 p.
2. Garnaut R. *A New Open Regionalism in the Asia Pacific*. A Paper Presented at the International Conference on World Economy. Colima (Mexico), November 25. 2004. 34 p.
3. *Twenty-First Century World Order and the Asia Pacific*. Value Change, Exigencies and Power Realignment. Ed. by J. Hsiung. N.Y.: Palgrave Macmillan, 2001. 390 p.

4. Інтеграція України з Асоціацією держав Південно-Східної Азії. URL: <https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/integraciya-ukrayini-z-asociacieyu-derzhav-pivdannoshidnoyi-aziyi.html>
5. Charter of the Association of Southeast Asian Nations. Article 38. Singapore, 20 November 2007. ASEAN Secretariat, Jakarta, 2008. URL: <https://asean.org> > images > archive > publications > ASEAN-Charter
6. Asean could reap \$407b in extra revenues if green investments. *The Straits Times*. April 15, 2024. URL: <https://The Straits Times> > asia > se-asia
7. Economic integration central to Asean, PM Lee tells leaders at. *The Straits Times*. September 5, 2023. URL: <https://The Straits Times> > asia > se-asia > econ
8. Evening Update: Today's headlines from The Straits Times. *The Straits Times*. September 4, 2023. URL: <https://The Straits Times> > singapore > evenin
9. Арапова Е.Я. Регионализация в Восточной Азии в условиях диверсификации источников экономического роста: монография. М.: Изд-во «Проспект», 2016. 239 с.
10. Мосяков Д. Саммит АСЕАН в Маниле: экономический прорыв России. URL: https://pravda.ru/world/08-08-2017/1344788-mosyakov_asean-0/ 2023 АПЕС Ministerial 10
11. Шергін С. «Золотий» ювілей АСЕАН: досягнення і проблеми розвитку. *Зовнішні справи*. Вересень, 2017. С. 6–10.
12. Оппозиция побеждает военную диктатуру. URL: <https://belsat.eu/ru/news/05-03-2024-oppozitsiya-pobezhdaet-voennuyu-diktaturu-chemu-vosstanie-v-myanme-uchit-belarusov>
13. What Is the Main Agenda of the 43rd ASEAN Summit in Jakarta. URL: <https://asean2023.id/en/news/what-is-the-main-agenda-of-the-43rd-asean-summit-in-jakarta>
14. Meeting APEC. URL: <https://APEC> > annual-ministerial-meetings
15. McDougal D. Asia Pacific in World Politics. Boulder (Colorado): Lynne Rienner Publishers. 371 p.
16. The Many Faces of Asian Security / Ed. by Sc. Simon. Lanham (Maryland): Rowman & Littlefield Publishers, 2001. 259 p.
17. IISS Shangri-La Dialogue 2024: 31 May–2 June, Singapore. URL: <https://IISS> > shangri-la-dialogue-2024
18. Владимир Зеленский встретился с Ллойдом Остином в Сингапуре и подверг критике Китай. URL: <https://ru.euronews.com/my-europe/2024/06/02/zelenskyu-in-singapore>
19. Military expansion among ASEAN members. URL: <https://orfonline.org> > military-expansion-among-asean-members.

References

1. Frost, E. (2008). *Asia's New Regionalism*. London: Lynne Rienner Publishers. [In English].
2. Garnaut, R. (2004). *A New Open Regionalism in the Asia Pacific. A Paper Presented at the International Conference on World Economy*. Colima (Mexico). [In English].
3. Hsiung, J. (2001). *Twenty-First Century World Order and the Asia Pacific. Value Change, Exigencies and Power Realignment*. N.Y.: Palgrave Macmillan. [In English].
4. Integratsiy Ukrainy z Asotsiatsieu derhgraph Pivdenno-Shidnoi Azii. [Online]. Available from: <https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/integraciya-ukrayini-z-asociacieyu-derzhav-pivdannoshidnoyi-aziyi.html> [In Ukrainian].
5. Charter of the Association of Southeast Asian Nations. Article 38. Singapore, 20 November 2007. ASEAN Secretariat, Jakarta, 2008. [Online]. Available from: <https://asean.org> > images > archive > publications > ASEAN-Charter. [In English].
6. Asean could reap \$407b in extra revenues if green investments. *The Straits Times*. April 15, 2024. [Online]. Available from: <https://The Straits Times> > asia > se-asia. [In English].
7. Economic integration central to Asean, PM Lee tells leaders at. *The Straits Times*. September 5, 2023. [Online]. Available from: <https://The Straits Times> > asia > se-asia > econ [In English].

8. Evening Update: Today's headlines from The Straits Times. *The Straits Times*. September 4, 2023. [Online]. Available from: <https://The Straits Times > singapore > evenin> [In English].
9. Arapova, E.Y. (2016). *Regionalizatsiya v Vostochnoy Azii v usloviyah diversifikatsii istochnikov ekonomicheskogo rosta*: monographiya. Moskva: Izd-vo "Prospekt". [In Russian].
10. Mosyakov, D. Summit ACEAH v Manile: ekonomichniy proryv Rosii. [Online]. Available from: https://www.pravda.ru/world/08-08-2017/1344788-mosyakov_asean-0/ 2023 APEC Ministerial 10 [In Russian].
11. Sherhin, S. (2017). "Zoloty" uvilei ASEAN: dosaygnennay i problemy rozvytku. *Zovnishni spravy*, 9, pp. 6–10. [In Ukrainian].
12. Opozitsiya pobezhdaet voennuyu diktaturu. [Online]. Available from: <https://belsat.eu/ru/news/05-03-2024-opozitsiya-pobezhdaet-voennuyu-diktaturu-chemu-vosstanie-v-myanmar-uchit-belarusov> [In Russian].
13. What Is the Main Agenda of the 43rd ASEAN Summit in Jakarta. [Online]. Available from: <https://asean2023.id/en/news/what-is-the-main-agenda-of-the-43rd-asean-summit-in-jakarta>
14. Meeting APEC. [Online]. Available from: <https://APEC > annual-ministerial-meetings> [In English].
15. McDougal, D. (2007). *Asia Pacific in World Politics*. Boulder (Colorado): Lynne Rienner Publishers. [In English].
16. Simon, Sh. (ed). (2001). *The Many Faces of Asian Security*. Lanham (Maryland): Rowman & Littlefield Publishers. [In English].
17. IISS Shangri-La Dialogue 2024: 31 May–2 June, Singapore. [Online]. Available from: <https://IISS > shangri-la-dialogue-2024> [In English].
18. Vladimir Zelenskiy vstretilsya s Lloydom Ostinom v Singapure i podverg kritike Kitay. [Online]. Available from: <https://ru.euronews.com/my-europe/2024/06/02/zelenskyy-in-singapore> [In Russian].
19. Military expansion among ASEAN members. [Online]. Available from: <https://orfonline.org > military-expansion-among-asean-members> [In English].

Sherhin S. East Asia Integration and Regional Security.

The article presents a brief political review of East Asian integration in the context of regional security. It is noted that the Association of South-East Asian Nations (ASEAN) for more than fifty years transformed into the regional integration center. The main achievements of ASEAN in the field of economic development and integration policy in the context of contemporary international relations in the sub-region have been considered. The special attention is paid to examining the issues of institutional development of ASEAN and social modernization.

ASEAN is a real embodiment of the "soft power" where the leaders of states are taking the decisions by consensus. Moreover, the ASEAN activity argued that its country-members are not going to sacrifice even a part of state sovereignty. After the long-term fight for independence any idea of its limitation or delegating to the supranational structures is being perceived by public opinion of ASEAN as the restoration of colonialism.

It is noted that the strategy of East Asian regionalism provides institutional resistance to the economic pressure of developed countries. The establishment of ASEAN created favorable conditions for stable economic growth to the East Asian developing countries. An optimal variant for Asian countries is not a universal but limited economic integration under the control of the sovereign national governments.

It is emphasized that economic cooperation in East Asia is continuing to exceed the limits of the economic interests and spreading now on the sphere of regional security. The current arms race in the region is a true obstacle of social and economic development of East Asian countries. Therefore, the issue of enhancing security in Pacific Asia is one of the principal items on the agenda of ASEAN and

APEC summits. Meanwhile, military expenditures of the Association are becoming nonequivalent relatively the emerging threats to regional stability.

Keywords: *East Asian integration, regional security, “ASEAN Way”, EAS, AFTA, ARF, Shangri-La Dialogue.*